

Bedömning och dokumentation i förskola, skola och vuxenutbildning

ANDERS JÖNSSON & ANN-CHRISTINE VALLBERG ROTH
Temaredaktörer

Detta temanummer handlar om bedömning och dokumentation i förskola, skola och vuxenutbildning. Utgångspunkten är att bedömning och dokumentation å ena sidan kan ge möjligheter, stöd och styrka, men också, å andra sidan, kan försvaga, vilseleda och begränsa såväl barn, föräldrar som professionella i skola, förskola och vidareutbildning – och det är denna dubbelhet vi vill belysa. Det är till exempel inte ovanligt att man liknar bedömning vid ett tveeggat svärd. Å ena sidan kan bedömning vara ett kraftfullt pedagogiskt redskap, inte minst genom det som idag benämns ”bedömning för lärande”, men bedömning har också visat sig kunna ge starkt negativa konsekvenser för barns och elevers motivation, självbild och kunskapsutveckling. Skillnaden tycks i stor utsträckning ligga i hur bedömningen genomförs och hur resultaten används och kommuniceras. Det går därför inte att hävda att bedömning är av ondo eller av godo per se. Samtidigt präglas en stor del av den allmänna diskussionen kring bedömning och dokumentation av just ett polariserat synsätt, där företeelser som pedagogisk dokumentation eller betyg utmålas som antingen något genomgående bra eller något genomgående dåligt. I takt med att fler olika former av bedömning och dokumentation tar plats i skola och förskola, ökar också vikten av kunskap och medvetenhet kring vilka förtjänster, begränsningar och konsekvenser som olika instrument och praktiker för bedömning och dokumentation kan ha. Därav detta temanummer, som vi hoppas kunna bidra till att nyansera bilden av bedömning och dokumentation i skola, förskola och vuxenutbildning.

För att kunna ge en så bred och mångfasetterad bild som möjligt, har vi som redaktörer gjort ett antal val. Först och främst har vi valt att bjuda in ett antal forskare, som ombetts att presentera forskning kring aktuella instrument

och praktiker för bedömning och dokumentation. I temanumret behandlas således transformativ bedömning, systematiskt dokumenterat kvalitetsarbete i förskolan, individuella utvecklingsplaner, sambedömning, betyg, nationella prov, pedagogisk dokumentation och validering. Huvudbegreppen för temanumret, bedömning och dokumentation, berörs i samtliga artiklar, men dels med olika fokus på bedömning och/eller dokumentation, dels skiljer sig artiklarna åt med avseende på vilken skolform som berörs. Medan vissa av artiklarna är inriktade på förskola, fokuserar andra grundskola, gymnasieskola eller vuxenutbildning. Vi har dessutom bitt författarna att behandla den dubbelhet som beskrevs ovan, i relation till respektive instrument eller bedömnings-/dokumentationspraktik. Sammantaget är det vår förhoppning att ge en nyanserad bild av bedömning och dokumentation vad avser olika instrument, praktiker och kontexter, men också att belysa såväl förtjänster som begränsningar och konsekvenser.

Förutom att ge en bred bild av bedömning och dokumentation som fenomen, försöker temanumret spegla en bredd i olika forskningsansatser. De författare som medverkar, har därför tillhörighet vid olika lärosäten och forskningsmiljöer, från Malmö i söder till Karlstad i ”norr”, och de representerar en mångfald vad gäller forskningsfrågor, data, teorier, metoder och analyser. Det empiriska materialet består till exempel av betygsdata, intervjumaterial, texter (historiska, politiska, vetenskapliga) samt dokument genererade i olika skolformer, som IUP-material, pedagogisk dokumentation, veckobrev, portfolio och standardiserade material som ”TRAS” (Tidig Registrering Av Språkutveckling) och ”StegVis” (ett socio-emotionellt inriktat och standardiserat material). Metoder för bearbetning av data är främst av kvalitativ art, men inbegriper också analys av kvantitativa data i storskaliga studier. Det finns även en spännvidd i teoretiska perspektiv, ingångar och analyser. Artiklarna inkluderar diskursanalyser, textanalyser samt ingång baserad på poststrukturell teori och abduktiv analys.

Även om vi har haft ambitionen att ge en så bred och nyanserad bild av bedömning och dokumentation som möjligt, har även vissa avgränsningar gjorts. En central avgränsning är att vi i detta temanummer vill rikta oss särskilt mot lärarprofessionen, genom att inkludera praktikinära forskning med relevans för lärare i olika delar av skolsystemet. Vi har således begränsat oss till att belysa dokumentation och bedömning som aspekter av lärarens professionella yrkesutövning. Detta innebär till exempel att olika former av pedagogiska ”mätningar” exkluderas, då dessa företrädesvis konstrueras och analyseras av andra yrkesgrupper än lärare, som provkonstruktörer, statistiker och ämnesexperter. Sådana ”mätningar” utgår dessutom från ett mätteoretiskt perspektiv på bedömning, där elevers svar på provuppgifter omvandlas till kvantitativa mått för statistisk behandling, medan bedömning

– så som begreppet används i detta temanummer – snarare handlar om att lärare utnyttjar sitt professionella omdöme för att tolka och värdera barns och elevers prestationer i relation till den aktuella kontexten. På motsvarande sätt fokuserar vi snarare didaktisk och pedagogisk dokumentation än dokumentation av administrativ eller ekonomisk art, som exempelvis tjänsteplanering, schemaläggning och budget.

Sammantaget är det vår förhoppning att vi genom detta temanummer dels kan göra ett vetenskapligt bidrag och öka kunskapsbasen om bedömning och dokumentation i förskola och skola, dels kan stimulera och ge stöd för kritisk reflektion, som leder till att läsaren gör bruk av och expanderar sitt professionella handlingsutrymme i frågor som rör bedömning och dokumentation.